

*Філіпенко Тетяна В'ячеславівна,
доктор наук з державного управління, професор,
професор кафедри менеджменту ЗЕД,
Донецький державний університет управління, м. Донецьк*

ВАЛЮТНИЙ КОНТРОЛЬ В СИСТЕМІ ДЕРЖАВНОГО КОНТРОЛЮ В УКРАЇНІ

Незважаючи на те, що в законодавстві України термін «валютний контроль» вживається ще з 1993 р., полемічним на сьогодні лишається питання про місце валютного контролю в системі державного контролю, зокрема чи є валютний контроль самостійним видом спеціального державного контролю, чи це суто різновид фінансового контролю. Такі науковці, як Л. К. Царьова [1, с. 43], В. Б. Авер'янов, О. Ф. Андрійко [2, с. 32–37] вважають, що валютний контроль є окремим видом чи підвидом фінансового контролю.

З нашого погляду поняття «фінансовий контроль» не повністю охоплює поняття «валютний контроль». Під фінансовим контролем розуміється цілеспрямована діяльність законодавчих і виконавчих органів публічної влади і недержавних організацій, спрямована на забезпечення законності, фінансової дисципліни і раціональності під час мобілізації, розподілу і використання коштів централізованих і децентралізованих грошових фондів держави з метою найефективнішого соціально-економічного розвитку усіх суб'єктів фінансових правовідносин. Водночас діяльність органів і агентів валютного контролю спрямована на забезпечення законності не лише під час мобілізації, розподілу і використання грошових фондів держави, а й заходів, спрямованих на дотримання порядку здійснення валютних операцій усіма учасниками валютного ринку.

Формально об'єктом фінансового контролю є фінансові показники діяльності, але фактичним об'єктом фінансового контролю є весь процес виробничо-господарської діяльності. Валютному контролю підлягають не тільки фінансові показники і не лише суб'єкта господарської діяльності, а і фізичні особи, які не здійснюють господарську діяльність. Тобто об'єктом валютного контролю є дії фізичних і юридичних осіб, що виникають у процесі здійснення ними валютних операцій на відповідність їх чинному валютному законодавству.

Існують й інші точки зору щодо правової природи валютного контролю. Так, Великий юридичний словник Російської Федерації визначає валютний контроль як складову митного контролю, тобто здійснення митними органами необхідних дій, спрямованих на дотримання фізичними та юридичними особами встановленого

законом та іншими нормативно-правовими актами порядку переміщення валюти та валютних цінностей через митний кордон країни. Але це визначення не повністю відтворює правову природу валютного контролю. По-перше, валютний контроль здійснюється не тільки органами митної служби, а й іншими органами державного управління. По-друге, валютний контроль спрямований не тільки на дотримання фізичними та юридичними особами встановленого порядку переміщенням валюти та валютних цінностей через митний кордон України, а й на забезпечення законності та правопорядку під час мобілізації, розподілу і використання валютних коштів держави та інших суб'єктів підприємницької діяльності.

На нашу думку, валютний контроль є самостійним видом державного контролю. Предметом такого контролю є будь-які операції з валютними цінностями. Серед суб'єктів контрольної діяльності виділяються державні установи та організації, наділені повноваженнями здійснювати заходи з перевірки дотримання норм валютного законодавства. Валютний контроль має спеціальні завдання та мету, а також характеризується наявністю власного методу, що дозволяє говорити про особливе місце валютного контролю в системі державного контролю. Отже, валютний контроль є самостійним видом державного контролю, оскільки:

– валютний контроль є функцією державного управління у сфері валютного обігу, тобто забезпечує перевірку діяльності учасників валютних правовідносин для виявлення випадків порушень норм валютного законодавства;

– валютний контроль є стадією управлінських дій держави, оскільки, наприклад, встановивши правило обов'язкового повернення валютної виручки резидентів в Україну, держава в особі органів та агентів валютного контролю відстежує рух коштів за кожним зовнішньоекономічним контрактом через систему паспортів угод;

– валютний контроль в Україні здійснює спеціальна система органів державного управління, а саме: Національний банк України, Міністерство доходів і зборів України та ін.;

– валютний контроль спрямований на забезпечення дотримання правил валютних операцій усіма учасниками валютного ринку, незалежно від того, чи це державні органи, чи суб'єкти підприємницької діяльності, чи фізичні особи.

Література

1. Царьова Л. К. Організаційно-правові основи фінансового контролю в Україні: [навч. посібник] / Л. К. Царьова. – Одеса: Юридична література, 1999. – 211 с.
2. Авер'янов В. Б. Виконавча влада і державний контроль / В. Б. Авер'янов, О. Ф. Андрійко.– К.: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 1999. – 47 с.